Heemkundekring
Sankt-Tolbert
Vaals

Nieuwsbrief Nummer 34 - Juli 2012

Oorkonde in de Obelisk

Op maandag 2 juli 2012 heeft fr. Leo Disch (Abdij Benedictusberg Mamelis) een loden koker met restauratie-oorkonde in de Obelisk geplaatst. Het object is zoals te doen gebruikelijk binnen in de Obelisk geplaatst, net boven het vaasreliëf in de eerste aanzet van het schuine gedeelte. De tekst op de oorkonde luidt als volgt: "In het jaar des Heren 2012 – Toen Hare Majesteit Beatrix koningin der Nederlanden was – Theo Bovens gouverneur van de provincie Limburg – Reg van Loo burgemeester van de gemeente Vaals – Werd deze Obelisk grondig gerenoveerd – In 1790 opgericht door Johann Arnold von Clermont (1728-1795)"
Vervolgens de handtekeningen van de burgemeester, de restaurateurs en de heemkundekring Sankt Tolbert.
De loden koker is beschikbaar gesteld door fr. Leo Disch en de historische oorkonde is (zonder berekening van de kosten) gemaakt door drukkerij Deitz&Weerens Vaals. Twee zeer sympathieke gebaren! (Foto Wino Winkens)

Cornel Thoma

Deze maand is het 70 jaar geleden dat Cornel Thoma (1906-1997) het concentratiekamp Amersfoort mocht verlaten. Een scherp protest tegen de inperking van de persvrijheid in het Vaalser Weekblad van 27 september 1941 leidde tot een conflict met de 'Sicherheitspolizei'. Deze werd door een Vaalsenaar (naam bekend) op het betreffende artikel geattendeerd.
Aan: Commissie voor Persorganisatie te Den-Haag
Vaals, 1 Zaaimaand 1941.
Ondergeteekende, …, wonende te Vaals, Maastrichterlaan … heeft de eer U met het inliggend protestschrijven van het in Vaals verschenen weekblad "Vaalser Weekblad" in kennis te stellen. Bedoeld protestschrijven is de inwoners van Vaals in den namiddag van den 30 Herfstmaand jl. ter hand gesteld.
Verantwoordelijk hoofdredacteur is de Heer C.Thoma, wonende te Vaals. Hopende dat U met het inliggende gediend zal zijn.
Hou-Zee:…

Het protest kostte Thoma 3½ maand gevangenis in het Huis van Bewaring te Maastricht, waar politieke gevangenen het bericht van hun 'Schutzhaftbefehl' uit Berlijn moesten afwachten, alvorens naar een concentratiekamp afgevoerd te worden. Begin januari 1942 werd Thoma naar het beruchte concentratiekamp Amersfoort overgebracht.
Daar ontmoette hij een andere lotgenoot, de Vaalsenaar Hub. Hermans, met wie hij het goed kon vinden. Op 7 juli 1942 werd Thoma plotseling naar de 'Schreibstube' gecommandeerd, alwaar hij zijn eigendommen terug kreeg met de mededeling dat hij naar huis kon vertrekken. Cornel Thoma heeft later zijn kampervaringen en observaties uitvoerig in het Vaalser Weekblad gepubliceerd. *(Bron: Archief Heemkundekring Sankt Tolbert)*

Archief Sankt Tolbert

Monique Cransveld (archiefmedewerkster) heeft alle archiefbestanden op de website www.sankttolbert.nl in alfabetische volgorde geplaatst, wat het zoeken zeer vergemakkelijkt. U kunt hieruit thuis een boek of archiefstuk opzoeken en in het verenigingsgebouw Óp Sankt Tolbert opvragen. Bezoektijden archief/bibliotheek: elke eerste woensdag van de maand van 10.00-12.00 uur en elke eerste donderdag van de maand van 16.00-19.00 uur.

Stukjes uit een privé-archief

In Verleden&Heden nr. 14 (verschijnt in november 2012) zijn door Victor Voncken onder de rubriek 'Uit mijn Archief' enige korte maar zeer interessante artikelen samengesteld. Zo treft u een relaas aan van een ernstige voedselvergiftiging in Vaals en komt de film ‘Im Westen nichts Neues’ aan bod, die een enorm succes werd voor de Vaalser bioscoop. Ook een rechtzaak gehouden in de openlucht in de Grensstraat en de voormalige ‘Webeschule’ van Mockel gelegen in dezelfde straat passeren de revue. En dan is er nog het ‘Wiesenfest’ van d’r Japp en d’r Knapp op de pastoorswei. Het geheel is voorzien van oude foto’s en ansichtkaarten.

Broederschappen in Vaals

Een broederschap is een in de Middeleeuwen ontstaan en wijdverbreid verschijnsel, aanvankelijk in de Rooms-katholieke Kerk, waarbij leken zich aaneensloten om een godvruchtig doel te dienen. De oprichting van een broederschap moest kerkelijk worden goedgekeurd, hoewel de Kerk vaak weinig directe invloed op de broederschap had, en ze was gewoonlijk toegewijd aan een bepaalde heilige. De broeders hielpen elkaar en verrichtten vaak ook werken van naastenliefde. De broederschappen hadden meestal een altaar in de kerk. Ook liepen zij mee in processies. Broederschappen beschikten ook over (uitvoerige) reglementen.
Vaalsenaar M. Franssen heeft in zijn boek ‘Acht eeuwen St. Pauluskerk Vaals’ (1994) in het hoofdstuk ‘Kerkelijke verenigingen en/of verenigingen op katholieke grondslag’ uitvoerig over de Vaalser Broederschappen geschreven.

Op foto de Schuttersbroederschap St. Paulus uit 1600. *(Archief Hkk Sankt Tolbert)*

Tyrell

De Akense textielfabrikant Franz Ignaz Tyrell neemt in 1829 het “Stammhaus” van de familie von Clermont (getroffen door faillissement) over en brengt hier zijn bedrijf (een lakenfabriek) onder. Het complex blijft bijna een eeuw lang in handen van de familie Tyrell. Met het overlijden van de laatste nazaat van de familie Tyrell in 1924 wordt het hele complex in een openbare verkoop in drie gedeelten verkocht en doet dan jarenlang dienst als woonkazerne. Korte tijd later wordt de oostelijke vleugel, die oorspronkelijk als verfinrichting en later als leerlooierij werd gebruikt, afgebroken.
Nadat de gemeente Vaals het pand in 1964 volledig in eigendom verwerft, worden in 1969 de eerste plannen gemaakt om het gebouw te restaureren en een nieuwe bestemming te geven als gemeentehuis. Na een restauratie van ruim 3½ jaar dient het pand sinds 1979 als gemeentehuis. De familie Tyrell heeft een laatste rustplaats gevonden in het mausoleum op het kerkhof aan de Seffenterstraat.

Franse oorkonde voor Jozef Schmetz

Het hoofd van de katholieke lagere school (Aloysiusschool) in de Lindenstraat, Jozef Schmets, heeft in 1956 een Franse oorkonde ontvangen voor het begeleiden van voornamelijk Franse verzetstrijders / krijgsgevangenen in WO II via het Raerener bos naar België. Deze oorkonde was ondertekend door President Renée Coty van Frankrijk. Jammer genoeg is deze oorkonde verloren gegaan.
(Mededeling van Gerard Schmets)

Vol(s)zin

“Iesj bèn d'r Matsjeu va jen sjup jesjpronge.”
Ik ben aan de dood ontsnapt. (Mathieu Counotte is de kerkhofbeheerder in Vaals)

Literaire ontmoeting

Op donderdag 16 augustus is Christiane Neudecker in de Heuvellandbibliotheek Vaals in het kader van de Literaire Zomer aanwzig en leest uit haar boek "Nirgendwo sonst" voor (19.30 uur)
Christiane Neudecker, geboren in 1974, is theaterregisseur en auteur. In 2003 maakte zij een reis door Birma. Haar boek "Nirgendwo sonst" speelt daar. Heuvellandbibliotheek Vaals, St. Jozefsplein 51
Toegang: € 7,00 met korting € 5,00. Informatie: 043-3080110

Arnon Grunberg

De Nederlandse bestseller-auteur Arnon Grunberg (1971) heeft een week geleden op t.v. nogmaals aangegeven in het najaar van 2012 naar Vaals te zullen komen. Dit naar aanleiding van een polemiek met Marie-José van den Beuken over een column van hem betreffende Vaals (De Volkskrant). Lees deze pennenstrijd nogmaals in www.sankttolbert.nl - Publicaties – Nieuwsbrief 15. Wij kijken uit naar zijn komst. Het zou fijn zijn als de ontmoeting zou plaatsvinden Óp Sankt Tolbert.

Het ‘Eerste Vaalser Bergrennen’

In 1934 gaven de Limburgse overheden toestemming voor wielerwedstrijden op de openbare weg. Onder de benaming ‘betrouwbaarheidsrit’ konden voor die tijd toch wel wedstrijden plaatsvinden.
De VVV ‘Neerlands Hoogste Berg’ (voorzitter de heer Eich) organiseerde in dat jaar met medewerking van het Vaalser gemeentebestuur (burgemeester de heer Rhoen) het Eerste Vaalser Bergrennen. Ruim 70 deelnemers (meer dan 80 aanmeldingen) uit Vaals en de omringende landen stonden op zaterdag 21 juli 1934 aan de start bij de Wilhelminatoren.
Het traject ging over een afstand van 1,4 km en bestond eigenlijk uit twee delen: de vrij lange hellende weg naar beneden en de steile weg vanaf het begin van het bos tot de uitzichttoren. Deze enorm forse stijging valt zelfs menig voetganger zwaar, zodat het begrijpelijk is dat

de renners hier geen gemakkelijke taak hadden. De amateurs en nieuwelingen moesten 25 keer, de profs en onafhankelijken 40 keer de steile berg (D’r Sjtiele) oppeddelen. De gemiddelde duur van een ronde was 2½ minuut. Bij de amateurs won een Akenaar en kreeg een kunstvoorwerp; bij de profs was dit een Belg en die kreeg de KaVeeWee-prijs van fl. 100,- De prijsuitreiking met de gebruikelijke dankwoorden vond plaats in hotel Bellevue.
(Bron: Limburger Koerier van 11, 19, 20 en 23 juli 1934; Foto: Start Bergrennen: privé-collectie fam. Thill))

Vaalserberg etappe-finish

In een extra editie van het Dagblad Marathon - Ronde van Nederland (12 mei 1949):
Henk de Hoog won Geleen-Vaals
Callens in de sprint geklopt
“… want in Vaals wachtte de heren een grote verrassing in de vorm van de Vaalser berg, die beklommen moest worden voor de finish bereikt werd. Pas op 250 m. afstand van het Vierlandenpunt wapperde het doek, dat telkens het einde van een etappe aangaf. Deze finish was wel de mooiste van de hele ronde. Aan weerszijden was de weg begroeid door prachtige, groene bomen. En de eerste, die daar arriveerde, de man die de sprint won, was niemand anders dan de taaie Henk de Hoog, die even voor de Belg Callens over de streep heen ging.”

Citaat: ‘Vakantiegeld wordt steeds minder vaak besteed aan vakantie’ *(NIBUD)*

Historie: Sinds 1910 is vakantiegeld opgenomen in CAO’s. Eerst was vakantie nog onbetaald verlof maar dit veranderde in de jaren ’20, toen loodgieters en bouwvakkers staakten om tijdens hun vakantie doorbetaald te krijgen. Hierna volgden steeds meer sectoren die betaald vakantieverlof toestonden. Pas na de Tweede Wereldoorlog kwam er bovenop het betaalde verlof een extra vakantietoeslag.

Van Einigkeit naar Erewacht

In 1847 werd op initiatief van o.a. de Zeer Eerwaarde Heer Pastoor Straeten een comité opgericht ter opluistering van de Processie en Katholieke feesten. De eerste processie waaraan zij deelnamen was op 13 juli 1847. Over de eerste 25 jaar van het bestaan is weinig bekend. Men heeft geen vergaderingen genotuleerd en er is geen kasboek bijgehouden. In 1880 was de vereniging bijna verdwenen mede door grote onenigheid onder de leden. Het was de heer Frans Kicken die de vereniging weer nieuw leven heeft ingeblazen.
De vereniging heeft nog lang haar naam Einigkeit behouden. Pas aan het einde van de Tweede Wereldoorlog is die veranderd in Erewacht. Tot in de zestiger jaren van de vorige eeuw heeft men trouw processies, communiefeesten enz. begeleid. Door de ontkerkelijking en door verlies aan leden is de vereniging opgeheven.
Tegenwoordig is de taak van de Erewacht tijdens de sacramentsprocessie over genomen door het comité Oud Prinsen van de CV Grensülle. *(In Verleden&Heden nr.14 schrijft Herbert Kuijpers een boeiend artikel over de geschiedenis van de Einigkeit-Erewacht)*

Geller en Reuter

In Het Nieuws van de Dag van Maandag 22 Juli 1912 lezen we 'Hoe het eerste nieuwsagentschap ontstond'
"In het Nederlandsche stadje Vaals bij Aken hangt in een hotel, netjes ingelijst, vergeeld papier met origineele onderteekening van een verdrag, dat een zekere heer Reuter uit Berlijn met den grootvader van den tegenwoordigen huiseigenaar, een zekeren heer Geller uit Aken afsloot en dat een nieuwe phase op 't gebied van den nieuwstijdingendienst inleidde. De geschiedenis is interessant genoeg om aan de hand van verdere te Vaals berustende documenten oververteld te worden.
(…) In deze stad *(Aken)* woonden en wonen nog verscheidene liefhebbers der postduivensport. In die dagen was de heer Geller een der grootste liefhebbers, maar tevens een zeer ondernemend man en schonk daarom den flinken jongen journalist, die bij hem aanklopte, doch niets bezat dan een intelligent gezicht, en een idee, geloof en … crediet. Hij schoot hem geld voor, benoodigd voor de opening van het bedrijf duiventransport enz., stond borg voor hem in een hotel en verplichtte zich, onder strikte belofte van het beroepsgeheim te bewaren, 40 goed afgerichte en tusschen Aken en Brussel "bereisde" duiven tot zijn beschikking te stellen, waarvan er voortdurend 12 in het centraal bureau te Brussel aanwezig moesten zijn. Als vergoeding zou hij maandelijks 40 Taler ontvangen. Het bedrijf ontwikkelde zich voorspoedig. (…)"
Het tussen Julius Reuter en Heinrich Geller in 1850 afgesloten contract heeft jarenlang in Hotel Geller *(Foto Collectie Hkk Sankt Tolbert Vaals)* in Vaals aan de muur gehangen. Het is daarna in handen gekomen van een verzamelaar uit Eilendorf. Of het nu nog bestaat en wie het in zijn bezit heeft is niet bekend.
Overigens komt de naam Reuter in Vaals al heel lang voor, maar naar alle waarschijnlijkheid geen familie van Paul Julius Reuter *(Informatie van Marjo Reuter)*.

Internet

- Verdwenen molens in Vaals: www.molendatabase.org/molendb.php - trefwoord 'Vaals'
- De Romeinse heerbaan VIA REGIA tussen Maas en Rijn: www.aachener-geschichtsverein.de/Online-Beitraege/die-via-regia-oder-aachen-franfurter-heerstrasse
- De Romeinse heerbaan VIA BELGICA tussen Boulogne-sur-Mer en Keulen www.viabelgicadigitalis.nl
- Bezoek aan de steenkoolmijn Merkstein: www.bergbaudenkmal-adolf.de/
- Kunstroute Vaals t/m 29 juli: www.kunstroutevaals.com
- Actuele krantenberichten over Vaals www.sankttolbert.nl – zie Publicaties – In de Pers.

Nieuwe leden

Als nieuw lid van de Heemkundekring Sankt Tolbert werd ingeschreven:
Ton Roijen (Heerlen)
Bernie Thewissen-Leenders (Vaals)
Ton Hintzen (Lemiers)
Lia Alberts-Hogervorst (Vaals)
De vereniging telt nu 215 leden.

Activiteitenagenda

In de maand juli is er geen bijeenkomst van Heemkundekring Sankt Tolbert
Zaterdag 21 juli en zondag 22 juli:
Kunstmarkt in Vaals
Tot en met 29 juli:
Kunstroute Vaals

Vrijdag 31 augustus om 19.30 uur:
Bijeenkomst van Heemkundekring Sankt Tolbert in het verenigingsgebouw aan de Bloemendalstraat 11A.

Speciale verjaardagen (70+) van Sankt Tolbert – leden

Augustus 2012
Ger Leenders (11-8-1932)
Leo Junggeburt (30-8-1942).
Beiden van harte proficiat!

Leden die vermelding in deze rubriek niet op prijs stellen gelieven dit tijdig door te geven aan het secretariaat.

Reageren
De nieuwsbrief is een maandelijkse uitgave van heemkundekring Sankt Tolbert (inhoud: Leo Junggeburt; opmaak Marcel Wolff). Wilt u meer weten over de heemkundekring Sankt Tolbert, een bijdrage leveren aan deze nieuwsbrief of heeft u een interessante mededeling, kijk dan op de website www.sankttolbert.nl of mail naar sankttolbert@gmail.com. De nieuwsbrieven staan ook in pdf-formaat op de website. Deze kunt u downloaden. Tevens kunt u op de site aangeven als u de nieuwsbrief niet meer wilt ontvangen.